

Havs
och Vatten
myndigheten

Vattenvårdsplan för hästgårdar

Arbetsmetod för rådgivare

En vattenvårdsplan på gårdsnivå tar ett helhetsgrepp på flödet av fosfor inom en enskild gård. Syftet är att minska fosforbelastningen på bäckar, åar och sjöar. Vattenvårdsplanen identifierar och beskriver var det finns stor risk för läckage av fosfor. I planen finns även förslag på åtgärder.

Den här metodbeskrivningen är specifikt framtagen för hästgårdar, där gårdsbilden ofta skiljer sig från det traditionella lantbruket.

Dokumentet vänder sig till dig som arbetar som rådgivare.

Ansvar för innehållet i denna metodbeskrivning ligger helt hos författarna.
Innehållet återspeglar inte Europeiska unionens hållning.

Titel: Vattenvårdsplan för hästgårdar

Författare: Emma Lennmo, Länsstyrelsen i Stockholms län, Mia Sklenar, Länsstyrelsen i Södermanlands län och Gunilla Lindgren, Länsstyrelsen i Uppsala län. LIFE IP Rich Waters, delprojekt C6:1.

Omslagsbild: LIFE IP Rich Waters

Publiceringsår: 2023

Vad är en gårdsvis vattenvårdsplan?

En vattenvårdsplan på gårdsnivå tar ett helhetsgrepp på flödet av fosfor inom en enskild gård. Syftet är att minska fosforbelastningen på bäckar, åar och sjöar (vattenförekomster) i det avrinningsområde där gården finns. Vattenvårdsplanen identifierar och beskriver områden på gården där det finns stor risk för läckage av fosfor. I planen finns även förslag på åtgärder för att minska fosforläckaget.

Den här metodbeskrivningen är specifikt framtagen för hästgårdar, där gårdsbilden och förkunskaper hos hästhållaren ofta skiljer sig från det traditionella lantbruket. Dokumentet vänder sig främst till dig som arbetar som rådgivare.

Ett viktigt stöd i rådgivningen finns även i Greppa Näringens miljörådgivning till hästgårdar. Greppa Näringens rådgivning vänder sig till hästverksamheter med minst 15 hästar och upphandlas av länsstyrelserna. I vissa län krävs det att hästarna finns på ett lantbruksföretag.

Den här arbetsmetoden har en bredare målgrupp och kan till exempel vara lämplig för ridskolor. Metoden har tagits fram av arbetsgrupp inom ramen för EU-projektet LIFE IP Rich Waters. Den bygger på ett antal pilotprojekt där hästgårdar och ridskolor fått stöd med vattenvårdsplanering. Utvärderingar och erfarenheter från de konsulter och hästhållare som deltagit i projektet har varit till stor hjälp när arbetsmetoden har tagits fram. Arbetsgruppen har arbetat i nära samarbete med andra aktörer inom LIFE IP Rich Waters och i synnerhet det närliggande arbetet med vattenvårdsplanering på gårds- och avrinningsområdesnivå.

Mål

Det finns flera målsättningar med att ta fram en vattenvårdsplan på en hästgård:

- Hästhållaren ska efter besöket känna till vilka åtgärder som minimerar risken för fosforförluster på gården.
- Hästhållaren ska, med vattenvårdsplanen som stöd, kunna prioritera de åtgärder som ger störst miljömässig vinst.
- Hästhållaren ska känna till vilka finansieringsmöjligheter som finns för att genomföra de prioriterade åtgärderna.

Sammanfattningsvis ska arbetet med vattenvårdsplanen inspirera och underlätta för hästhållaren att genomföra de föreslagna åtgärderna. Vattenvårdsplanen ska kunna utgöra ett underlag för ansökan om stöd inom LOVA eller Strategiska planen (tidigare Landsbygdsprogrammet).

Ta fram en vattenvårdsplan – steg för steg

Steg 1: Underlag om gården

Inför besöket tar rådgivaren/konsulten fram kartmaterial och basfakta om gården och om den/de vattenförekomster som påverkas. Underlaget kan bestå av:

- Utdrag från VISS med bedömning av den berörda vattenförekomstens status med avseende på övergödning, fastställd miljö kvalitetsnorm och identifierade påverkanskällor.
- Förslag till möjliga och genomförda åtgärder i VISS riktade mot jordbruket med effekt minskad fosforbelastning.
- Basfakta om gården såsom areal, antal hästar, stallgödselhantering och typ av hagar.
- Fastighetskarta och blockkartor.

Steg 2: Bedömning av risker för fosforförluster

För att bedöma riskerna för fosforförluster behöver rådgivaren skaffa sig en bild av fältens och hagarnas egenskaper, samt förhållandet i och intill vattendrag och diken. De faktiska förhållandena identifieras på plats vid fältbesök och genom diskussioner med hästhållaren. Viktig information fås även från:

- Ortofoton från olika år
- Höjddatakartor
- Översvämningskartor
- Erosionsriskkartor
- Vattenvägar för att se hur vattnet rör sig i landskapet
- ”Skogens pärlor” eller liknande där det är utmarkerat var skogsvatten riskerar att påverka åkermarken
- Karta med flödesriktningar för vattendrag (kan vara inkluderat i övrigt kartmaterial)
- Markavvattningsföretag och täckdikningsplaner om sådana finns
- Ekonomiska kartan från 50-talet som bland annat visar äldre öppna diken som nu är rörlagda

Mer läsning:

[Aronsson m. fl. 2019. Effekter av åtgärder mot fosforförluster från jordbruksmark och åtgärdsutrymme. *Ekohydrologi 160*, SLU, Uppsala.](#)

Steg 3: Gårdsbesök – motivera hästhållaren

Under besöket på gården får hästhållaren en pedagogisk genomgång av syftet med vattenvårdsplanen. Under besöket görs en rundvandring på gården för att se över förlustvägar för fosfor och diskutera de frågor som har uppstått under förberedelserna och kartstudierna. Det är bra att fotografera specifika platser för att senare kunna illustrera åtgärdsbehov i rapporten.

Det är viktigt att hästhållaren är motiverad att fortsätta arbeta för att minska näringsläckage från gården när vattenvårdsplanen är färdigställd. Hästhållaren behöver få förståelse för hur gårdens näringsläckage påverkar vattenförekomsten i avrinningsområdet.

- Visa hästhållaren vilken status vattenförekomsten har, förklara miljö kvalitetsnormen och visa möjliga åtgärder som anges i VISS.
- Utgå från de identifierade platserna där risken för fosforförluster finns på gården, samt hästhållarens kunskapsläge och förklara följande:
 - I vilka former fosfor förekommer i åkermarken och vilka faktorer som styr fosfors tillgänglighet och rörlighet i marken.
 - När, hur och i vilka situationer fosforförluster uppstår samt deras miljöeffekter.
- Diskutera fodrets betydelse för både miljön, hästhälsan och ekonomin. Lyft fördelarna med att göra grovfoderanalys och foderstater åt hästarna. Utan kännedom om vallfodrets energi- och näringsinnehåll vet man inte om hästens behov täcks av fodergivan eller om den överutfodras. Överutfodring kan orsaka fetma med risk för efterföljande hälsoproblem hos hästen, läckage av växnäringsämnen till omgivande miljö och är dessutom onödigt dyr.
- Uppmärksamma hästhållaren på redan utförda åtgärder och fråga om effekterna har märkts.
- Peka på möjligheterna att få ersättning för vissa åtgärder genom till exempel LOVA-stöd och Strategiska planen (tidigare Landsbygdsprogrammet).

Som rådgivare kan du även lyfta fram andra positiva effekter av åtgärderna, som torrare hagar och stigar, bättre hästhälsa och bättre arbetsmiljö.

Steg 4: Gårdsbesök – identifiera lämpliga åtgärder

Beakta både hästhållarens och din bedömning av riskområden för fosforförluster på gården, de åtgärder som diskuteras i Aronsson m fl. 2019 och förslagen till möjliga åtgärder i VISS. Inkludera även behov av förbättrad markavvattnings och möjligheter till förbättrad markstruktur.

Presentera olika tänkbara åtgärder och diskutera med hästhållaren deras olika effekter på miljö och på företagets ekonomi, samt andra förutsättningar som kan påverka möjligheten att genomföra åtgärden. En avvägning mellan dessa parametrar ligger sedan till grund för hur åtgärderna ska prioriteras för att ge största möjliga miljömässiga vinst.

Frågor att utforskas vid besöket och diskuteras med hästhållaren är:

- Finns dränering på gården? I så fall, fungerar den väl eller finns det behov av underhåll?
- Hur ser beteshagar och rasthagar ut när det gäller beläggning, trampskador, dränering med mera.
- Hur ser rutinerna för mockning av rasthagar ut?
- Finns befintliga skyddszoner, tvåstegsdiken, våtmarker eller fosforfällor? Om inte, ge förslag på och diskutera lämpliga platser och förklara nyttan med dessa.
- Vilka risker finns vid lagring och hantering av stallgödsel?
- Utfodringsrutiner. Finns grovfoderanalys och beräkning individuell foderstat för varje häst?

Steg 5: Sammanställning av resultat och dokumentation

Vattenvårdsplanen ska visa var risker för fosforförluster finns och föreslå de åtgärder som du och hästhållaren har identifierat som lämpliga. Utgå ifrån kartmaterial och annan information om gården, inklusive rundvandringen på markerna och samtalen med hästhållaren. Den färdiga rapporten bör innehålla:

- Beskrivning av riskområdena och riskmomenten för fosforläckage på gården. Markera eventuella riskområden på en karta med hänsyn till erosion, stående vatten på fälten, lutning, markstruktur, jordart, P-AL-tal och andra faktorer som kan påverka fosforförluster.
- Beskrivning av det som fungerar bra i nuvarande drift med avseende på fosforförluster.
- Rangordning av olika åtgärder med avseende på deras förväntade reduktionseffekt och kostnadseffektivitet på minskade fosforförluster från gården. Ange utrymmet för åtgärderna där det är möjligt, som t ex storlek på våtmark och antal meter skyddszon. Markera även på en karta var åtgärderna kan vara lämpliga eller ange åtgärdsplats (t ex jordbruksblock eller koordinater).
- Uppskattad minskning av fosfor och kväve genom de föreslagna åtgärderna.

- Uppskattning av kostnaderna för föreslagna åtgärder.
- Vilka miljö kvalitetsmål som de föreslagna åtgärderna kopplar till (Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag, Ett rikt odlingslandskap, Ett rikt växt- och djurliv, Myllrande våtmarker).
- Vilka moduler inom Greppa Näringen eller vilka andra aktiviteter som kan vara lämpliga att genomföra på gården för att öka kunskapen om möjligheten till åtgärder som kan leda till minskade fosforförluster.
- En kortfattad underhållsplan för de föreslagna åtgärderna.

Vattenvårdsplanen bör innehålla de uppgifter som behövs för att göra en ansökan till LOVA eller Strategiska planen (tidigare Landsbygdsprogrammet).

Steg 6: Avslut och uppföljning med hästhållaren

Förklara för hästhållaren vilka nästa steg är för att utföra konkreta åtgärder och vilka stöd som är aktuella för varje föreslagen åtgärd, exempelvis Strategiska planen och LOVA. Ange också om det kan bli aktuellt med anmälan eller tillstånd för vattenverksamhet eller dispenser för någon av åtgärderna. Hänvisa gärna till lokal åtgärdssamordnare om en sådan finns.

Understryk vikten av underhåll av åtgärderna. Bland annat måste hårdgjorda ytor fortsatt hållas rena från gödsel och foderrester som hästarna har med sig ut i hovarna. Öppna diken, dräneringsrör och brunnar behöver underhållas regelbundet och eventuella våtmarker och fosfordammar behöver skötas. Ange i vattenvårdsplanen vilka av åtgärderna som behöver underhåll och hur underhållet ska ske.

Havs
och Vatten
myndigheten